

ХАЛГЫМЫЗ СИЗИ ҺЕЧ ВАХТ УНУТМАЈАЧАГ

Әзизим, елләр кәләр,
Чај дашар, селләр кәләр,
Бу елин һарајына
Ахышыб елләр кәләр.

Азәрбајҹанын һәмнишә әл-ван олан мәнәрсесиндә бу күнләр јалғыз икәи рәнк: җура вә ғырмызы — матәм бја-рағларынн вә ал ғырәңгил-ләрн рәнкләр нәзәрә чар-пыр. Азәрбајҹан ССР пре-зиденти А. Н. Мутәлибовуң фарманы илә 20 јанвар рес-публикада үмүмилли һүзн күнү елан едилмишдир. Ба-ыкдыкы фачиһи јанвар һа-дисәләринн илдәнүмләрн и-дән белә Азәрбајҹан торпа-ғында күнаһсыз ғырбанларын хатирә күнү, һәлак оланлар үчүн үмүмхал матамы күнү кәһн гелд олунаҗадыр.

Миниләрлә һәмвәтәнимизин гәлбине даг чәкмиш о дәһшәтлән кечәдә — 1990-чы ил январын 19-дан 20-нә кечәчә кечәдә онларча азербайчанлы, һабелә рус, һәүди, татар һөләк олду. Өлүм ча-ванларә да, гадынларә да, гочаларә, һөттә ушагларә да ыгды.

...20 январь 1991-чи ил.
Кече жарысы шөһрөн сүкүнү-
түрү камилериң гөлбэлери аг-
рыдан күчүлү фит сөсү поз-
ду. Биз рејдиндан атрафа
жайылып жүрүсү саним-те
оңолду: дилдиң. Јатма. Бакы-
жан, бир ил аввал бу күнүн
өчкө башландыгыңың Јада
сал. Ичи миллиондун Бакы исе
төмөни саатларда доғрудан
дада јатмырды — еаларда ша-
дандың руһуну күл этмөк
күчүн ел аетин үзрө шам јан-
гырылып, саңлары ағармыш
аналар о фачиэлги дегигелері
— оғландарыңың мәшум
кечөнин һөһимчилег алдерін-
ден алдығы аңлары нечөнің
дефе хатырлајры, кишилер
исе диниб-данышмыр, сусур-
дулар.

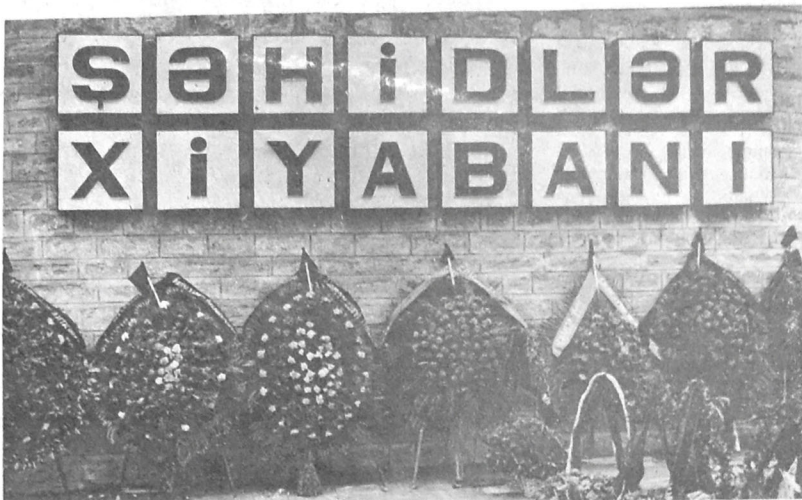
Бу заман шөһерин мухтариб қишулларинде — бир ил ошвад, январь мекатсинин га салдагыны ишынсаңа кўл-лашын ил ошды, севимли шөһерин кўчларинде чагы-рылмамыш танкларин ва де-рўш машинларынн тарты-ларнын курулу салдыг-лерлерде, һәр бир бакылы үчүн гәмил хатирәгә чеврил-мыш бу јерлерде минларә адам дәрүн сүкут ичинде ја-ямышды. Тбилис прос-пектинде даһа чоқ адам вар-иди. Шөһәә кириш јолунда һәлә кечән илин январь күн-леринде јолушмыш мәрмәр-лөһәе бурада һәләк олмуш шиһидлерди хатырладыр.

Бакида фачиэли һадис-
ләр заманы һәләк олан он-
ларча дикер шәһид кими, он-
лар да шәһирән ән уңа, һәр
жердән көрүнән кушунисиләр
дәфн едилмишләр. Инди дө-
мөк чөтүндир ки, январь фа-
чесинийи гурбанларынйи Да-
үстү парьда торнага тапшыр-
магы илк дөфә ки төкләф
етмишдир. Һәләк оланларын
дәфн едилдији Јери илк дө-
фә «Шәһидләр хижабан»
адландырән адамы да тап-
мак инди чох чөтүндир. Он-
лар ахтармагы да етмиҗә
јохдур. Бу, бутун Азәр-
бајҗан халғынын ирадосини
ифаләсидир.

20 январь 1991-чи ил
Сўбҳ тезданди. Хижабанлар
кирачиганда ёбди меш'аллар
шешидларин елмазлик рамзи
ве халгин ёбди етирма
аламати ше'аленир. Гара
мэрмэр лəвлəленир узэрин
илк гəрəнфиллэр дүзүлүр
Мəзгəллəрн үстүнə оңлар
бəбна белə үзүлү ил
кəлэнтэр гəлушлэр. Бақм
мəдрəссəнин тəлəблəрн
мəзгəллəрн лухары бəшмдə
сырəжə дүзүлүрлэр. Оңл
рын əллəричдə Гур'ан вəр
дүр. Кəлəчək рунəнилəр ш
нидлэрин рəнуша дүə охулү
лар.

Издинам матәм сукрут
ичерисиндә ирелләрле. М
расмидә Бакы әмәк колл
тәһририни сәйсүз-һеасәйс
музәддәләрләр, пәлҗәтхә
килләр, рәссамларның б
түш шәһәрлариниң вә рајо
ларының елчиләри, муттәғ
республикалардан вә хариҗ
өлкәләрдән кәлмиш гонаҗл
иштирак едирләр. Шәһидд
ри гонаһларын вә достлар
нисбәтән аста-аста һәрәк
едир. мөзәррарларын өнүд
на чох даһанлар. Онла
әләрдиндә аталарының, огу
ларының, гәрдаш вә баҗ
ларының фотосәкилләри и
кәләрләр. Мөзәррарлар б
иңиләри өнүдә иһа кәч
донуб галды. Бурданлар
чоху онлары җахты тәһри
ды: артыг бир идир ки, ч
мәзәрда уулаҗ шәһидиң с
чысы илә ниһанлышы һ
күн Шәһидләр хуҗабаны
кәлиб көз җашы ахыдырл

Шәһидләр хијабанына с
сыз-һесабсыз әклилләр
тирилик. Бу әклилләр а
сында Азәрбајҗан ССР пр
зидентиндән, республика А
Советиндән, Азәрбајҗан СС

Назирлар Советиндэн, республика назирликларында вэ баш идарэлериндэн, шөһр тәшкилатларындан, мәдәт әссисәләрдән, али вэ ортә мәктөбләрдән, елми идарәләрдән вэ республика тәсәруфатларындан, гонагларда вэ аҗры-аҗры вәтәндәшларда әқиллар вардыр.

Матем морасими дава
едир. Инсан дөһниң даркы
кирочкоҗи জানындакы мејди
ны дөврәҗ алыр, ахын би
тиб түкүнмәк билимр: ме
дана калән бүтүн күчлә
адамла долдур. Чохлары пл
јада кәлирлар. Амма эксе
ријәт, әлбәтте, метро ал
калир. О јанвар кечәси јо
дашларындын бирини ити
миш метрополитен ишчәл
и һүзн күнүнүн кеҗиримл
синде иштирак етмиш, әз и
јерлеринде олмушлар: бу ба
рар күнү Вақы метрополит
ни јикәт кәркән вә пәлус
ишләмишдир.

20 январь күзүн күнүмүз асас хатире јери Шөһидлер хижанбаны олса да, доғмы торпагда шөһидлерин сон да фа ајағ басдығлары башы күчлер, бағлар, јералар кечидлер, шөһер мејдаллар да унутулмамышды. Гајра кеш дост, һәмкар, гоһум әли илө, үмүми, јетлө бакылыла јерин әллери илө бу јерла күл-чичағе бүрүнүмүш, әкли, ләрлө бәәзидилмишди, фачинин гурбанларынын хатирәсинә шамлар јандырылмышды.

Һатвердијев күчасинд
Азәрбајҗан ССР Али Совет
ти адына Бақы Али Үмүт
тошун Командирлыгы Мәктә
биния јакһылығында шөһи
лерин һәләк олудуғыны ја
лардә һүзн ичиндә иди. Б
рада чоһлу шам јанды
рылмышды. Иншаатчылар
проспекти бојунча «Хәзәр
кинотеатрынақад дигитәи
едән фотосәкилләр вә по
ретләр, әклиләр вә гәрә
филләр о дөһшәтли һадис
ләрдән данышыр.

...Тбилиси проспектин дөрдүнчү вэ доггузунчу микрорайонларын говшагындан кичик мејдан «Гара Јанвар» дөк көзө чарпмајан бир мејдан илэ. Ички кала саракы

дан иди. Инди халг арасында «Ганлы мејдан» адлаадырылан бу мејданы һамптаныйыр. Бүтүн кечән мәрзиндә бураја тәзә күлләкәтириб асфалта дүзүрдү.

«19—20 январь» və «Ганл

мејдан» сөзлери санки а
гырмызы алов сачырды. С
һәр тездән бураја адамла
ахышыб кәлирди. Һәмин кү
мејданда «Јасин» охунду, ш
һидләрин хатирәсинә ше'рлә
һидләртә. Тәһрири М. М. М.

сөйләнди. Топлашанлар үз-
риндә Азәрбајҗан, рус ва
инкилис дилләриндә ашағы
дакы сөзләр јазылмыш об-
лјискин өнүндә шөһидләрин
хатирәсини бир дөигәлини
сүкүтла јад етдиләр: «Азәр-
бајҗан халгы 1990-чы илин
фачәәли 20 јанвар һадисәлә

ри заманы кунահсыз һәлак оланларын хатирәсини һәм мишә әзиз тутачагдыр».

Сәһәр саат 11-дир. Шаһидлар хайбаһанда 1990-чы ил январын 19—20-де Бақыда фахилә һадисләре һәср олунмуш матәм митингы башланыр. Митингдә Бақыда 1990-чы илин январ һадисләри илденүмүнүн һазырланмасы вә кеңирлиһи уәре республика комиссиясынын үзвәли, шаһәр вә республика ичтималәттин нумәһәндәләри, лии, хакчаричә әләғәләр комиссиясынын үзвү, Күрчүстан парламентин мәдәни әләғәләр уәре көмәкчи комиссиясынын сәдри Г. В. Корзладә башда олмалга Күрчүстан Али Советиниң нумәһәндә һејәти Бақыда көлмидиләр. Нумәһәндә һејәтинин үзвәлирини шаһидләрнин мәзарларын уәринә күл-чәһәк гојуб январ фахмәси гурбанларынын хактирасини бир дигәталиһк сүкүтлә јад етдиләр.

Бундан башга һүзн күүнү-
дә иштирак етмөк үчүн гошчу
республикадан бир чох ич-

Загафгазија Мүсәлман-
лары Рухани Идарәсинин
сәдри шәхүлүсүлман һачы
Аллаһшүкүр Пашазадә өз чы-
кышында дели: Вудур, артыг
бир илдрик ки, Азәрбајҗан

Күрчүстан вәтəндəшлəр вәмийятинин нумайəндəлєринин башчысы Мамук Мəхмудов вəхш

— Өвөзолунмаз иткйэ кэрэ бу күн бизиң һамымызын үрәји аҕраһыр. Күһаһсыр

[illegible]

О сөзүнә давам едиб де-
ди: Биз баш верән һадислә-
рә дәрһал гүмәт вердик.
Дүнјанын һеч бир халгы ра-
зы олмамалдыр ки, онунла
етмәје гадир дејилдир. Јү-
ләрлә инсанын өлүмүнә һеч
бир сјаис мәгсәдлә һагт га-
зандырмаг олмаз. Проблем-
ләри белә јолла һалд етмәз-
ләр.

силан күчүнө данышсынлар. Амма биз даим жак чыңдаша билчирек. Ҳәят давам едир өз гаршыда бизн чөтин сынаглар көзөлдүр. Бу сынаглар гаршысында биз бир-лөмөлиңиз. Шөһидилар өз жарамыларын гөһүм-танышларын адындан, бүтүн диндилар адындан республикамызын

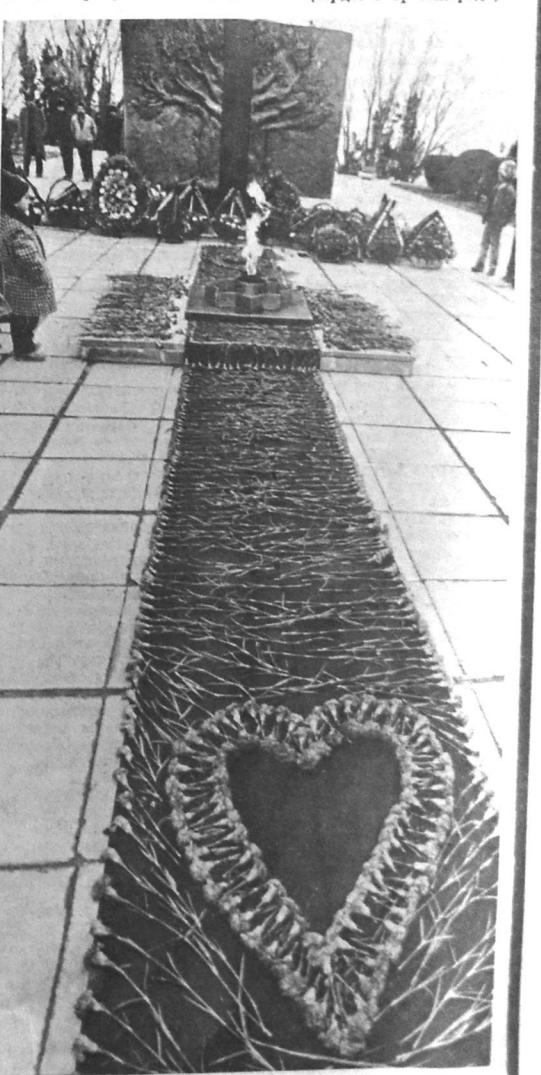
президентине эстөрүдйү һәр-
түрлөй жардым үчүн ми-
нәтдарлыгымыз билдирмә
һәйәрәм. Шежухислам хус-
силә гејд етди ки, бу күн
Азәрбајҗан халгы үчүн ше-
һид гардаш өз багыларымы-
зын руһу Һаминә разылы өз

Матем митингдә Азербайжандакы рус православ килселәренн кешиши Георги Новакоски, йөһүди иһн иһмаснын сәдри Марк Хайкин, сәлтанәт дилләринн

кин да чыхыш едилдер.
 Сонра жөнө дө мөрүмлара
 «Јасин» охунду.
 ...Күн жары олду, Шөһид-
 лөр хижабын архитектура
 комплексине инсан ахыны ара
 вермир. Бу күндөрдө матем

да бу сөзлөр /язылымышды:
 «Азербайжанын аздалгыгы эе
 истигилал/јети наминө һөлөк
 олмуш гөһреманларын хатир-
 ресине. Күрчүстанын Мар-
 неули рајонунун сакинлери
 азыркы

мәк, Азәрбајчан халғының (Арды 3-чу сәһифәдә)

(Арды 3-чү сәһифәдә)

ХАЛГЫМЫЗ СИЗИ ҺЕЧ ВАХТ УНУТМАЈАЧАГ

(Әввәл 1-чи сәһифәдә)

...Загафгазија Мүсәлманлары Руһани Идарәси җерләшкән Тәзәпир мәсчиди. Кечән ил бу вахт ибадәткаһын күнбәзи алтында дуа охумагла барабәр, гәзәб, кәдәр вә тәсәлли сөзләри дә сәсләнирдн. Бу сөзләр республиканын бүтүн сакинләринә, дүнјанын бүтүн диндарларына мурәчиәтлә деҗилрди. Кечән базар күнү дә бурада гәләбәлик иди. Намаз мәрасиминә Загафгазија Мүсәлманлары Руһани Идарәсинин сәдри шәхүлислам һачы Аллаһшүкүр Пашазаде пишнамазлыг едирди. Фачиәли январ һадисәләри заманы һәлак оланларын руһуна Гур'андан сүрәләр, рәһмәт дуасы охунду. Загафгазија мүсәлманларынын башчысы дин ичмаларын нүмајәндәләри, һәлак оланларын гоһумлары вә яхын адамлары илә сәһбәт етди.

Загафгазија Мүсәлманлары Руһани Идарәсинин адындан еһсан верилди.

...20 январ күнү давам едир. Саатлар етүб кечир, анчаг «Шәһидләр хижабаны»на доғру инсан ахыны азалмаг билмирди.

Матәм тәдбирләринин иштиракчылары арасында Иран Ислам Республикасындан олан гонаглар да вәр иди.

Чәнуби Азәрбајҗандан кәлмиш Әһмәд Рәзан бу фикирдәдир ки, «Гара январ»ын иткиләри һәдәр кетмәшидир. Азәрбајҗан ССР-ин суверенлији уғрунда демократик һәрәкәт фачиәдән сонра күчләнмәјә башламышдыр. Республикада президент сечилмәси, демократик сечкиләр кечирилмәси вә бир чох башта һадисәләр буну ајдын сүбүт едир. Һәлак оланларын гоһумларынын вә яхын адамларынын, бүтүн Азәрбајҗан халгынын мүсбәти бөјүк, иткиләри ағыр вә әвәсиздир. Лакин шәһидләр өз өлүмү илә азадлыг јолуна ишыг сачмыш, бу јолда бүтүн азәрбајҗанлылары бирләшдирмиш, онларын милли мәңлик шүүруну ојатмышлар. Биз һәлак оланларын хатирәси гаршысында баш әјир, бүтүн халгымыза әмин-аманлыг, сәбир вә ишыгы динч кәләчәк арзулајырыг.

...Шәһидләрнин хатирә күнү ичтиман асајиши гошуан групплар, милис ишчиләри, һәкимләрдән вә тибб бачыларындан ибарәт бригадалар чох иш кәрдүләр, хидмәт вәзифәләрини јеринә јетирдиләр. Әлбәттә, Бақы тәҗил тибби јардым стансијасынын һәкимләринә, хүсусилә миннәтдарлыг етмәк лазимдыр. Онлар бир ил бундан әввәл олдуғу кими, јенә

адамларын кәмајинә теләсирдиләр. Бу базар күнү «Шәһидләр хижабаны»нда вә шәһәрин башга һиссәләриндә нөвбәдә оланлар арасында өтән илин унутулмаз январ күнләриндә һәјәтины төһлүкә гаршысында гојараг онларча вә јүзләрлә адамы хилас етмиш һәкимләр вә тибб бачылары аз деҗилди. О фачиәли кечәдә онлар ағыр вәзијәтә дүшдүкләринә, гурбанлардан бири дә һәмкарлары А. Мархәвкә олдуғуна бахмајараг, коллек-

тивин һеч бир үзвү (онларын әксәријәти гадындыр) өзүнү итирмәди, һиппократ андындан дөнмәди. Хејли ган итирмиш јаралыларын бир чохуну мәһз һәкимләрин мәтанәти өлүмүн пәнчәсиндән гопарды. Һәмин кечә күлләләр вә танклар һеч кәси јаралылары вә өзүндән кетмиш адамлары јакын бурахмадығына көрә һәкимләр гиймәтли дәғигәләри итирмәјә мәчбур олмушдулар. Лакин һәр һалда, онлар чох иш көрә билмишдиләр: һадисә јерлә-

риндә 600-дән чох адама илк тибби јардым көстәрилмишди.

Һәмин һәкимләрин вә тибб бачыларынын һамысына бир даһа «сағ олун» демәк истәјирик. Онларын вәтәндаш һүнәри, һәјәт наминә һүнәри гәлбимиздә данм јашајачагдыр.

Һәмин күн республика Дахили Ишләр Назирлијинин әмәкдашлары да шәһәрин һәр јериндә фасиләсиз кешик чәкир, «Шәһидләр хижабаны»нда, онун һәндәвә-

риндә, чохлу адам топлашан диқәр кушәләрдә асајиши вә әмин-аманлыгы тәмин едирдиләр.

...Вақыда, јахуд ондан узагларда јашамаларындан асылы олмајараг миллионларла адам һәмин күн өз инсанлыг борчуну лајигинчә јеринә јетирди. Январын 20-дә Совет Иттифагынын вә хариҗи өлкәләрин бир чох мәсчидләриндә шәһидләрнин руһуна дуа охунду. Русијада, Украјнада, Белорусијада, Күрчүстанда, Прибалтикада, Орта Асијада јашајан јурдашларымыз һәлак оланларын хатирәсини республикамызын сакинләри илә бирликдә дәрин һүзнлә јад едиләр. Халат кәјмиш, чал сачлы башларында чалма, әлләриндә исә тәсбәһ олан бу үч күмрәһ гәча исә Кабулдан узаг јол кечиб Иран, мүсәлманларын мүғәддәс Мәшһәд шәһәринә кетмиш, зијарәт едиб мәшһәд ады алмыш, орадан республикамыза кәлмишдир. Сиясәтдән узаг олан бу зәвварлар Бақы фачиәсиндән јалпыз Тәзәпир мәсчидиндә хәбәр тутдулар. Онлар шәһидләрнин руһуна рәһмәт олмушдулар.

Гонагларымыздан бири — Сәид Мүнаворши деди:

— Бир ил бундан әввәл Бақыда баш вермиш һадисә ислам тәлиминә зиддир. Күнаһсыз адамларын өлүмүнә банс оланларын чәзасыны алаһ верәчәк. Арзум будур. Азәрбајҗанда сүлһ вә әмин-аманлыг јарансын ки, шәһидләрин дә руһу шад олсун.

Бу, һәмин күн январ фачиәси гурбанларынын мәзарларыны зијарәт едәнләрин һамысынын арузусудур. Тәхмини һесабламалара көрә, өтән базар күнү «Шәһидләр хижабаны»нда азы бир миллион 700 мин адәм олмушду.

...Кечәдир, анчаг «Шәһидләр хижабаны» гаранлыга гәрт олмамышдыр — бу мүғәддәс зијарәткәһ вә бүтүн шәһәр минләрлә шамын шәләси илә ишыгланыр. Әбәдијәтә гошуанларын гәләләриниздә јандырдыгы мәшһәл һеч вахт сәнмәјәчәкдир.

1990-чы илин 20 январындан 365 күн кечир. Матәм ил баша чатыр, бу кечә дә сонә јетәчәкдир. Ахы кечә нә гәдәр узун олса да, өз јерини нөкмән јени сәһәрә верир.

Ә. АМАШОВ, Р. ГАЛЫБОВ, Е. ӘЛИЗАДӘ, ИМАНОВ, К. ТАҒЫЈЕВА, З. БӘСӘНОВ, Азәринформун мүхбирләри.

Фотоләр Ф. Бағыровун вә С. Расимидир.

